

Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta
Studijní obor: Křesťanská krizová a pastorační práce – diakonika

Monika Černá:
Mladiství muži ve výkonu trestu odnětí svobody a podpora sebeúcty
Diplomová práce

Posudek oponenta

Struktura práce

Autorka si vymezila velmi úzkou cílovou skupinu: osoby mužského pohlaví ve výkonu trestu odnětí svobody (těch je v ČR asi 18.600), mezi nimi však pouze mladistvé, kterých je kolem padesáti (většina z nich ve věznicích Heřmanice a Všehrady); pro takto vymezenou skupinu se pak pokusila s využitím výsledků vlastního kvalitativního výzkumu vytvořit metodický materiál k podpoře sebeúcty. V první části se autorka zabývá pojmem sebeúcty, zejména z psychologické perspektivy. Ve druhé části hledá konkrétní nástroje pro podporu sebeúcty ve vězeňském prostředí. Třetí, praktická část, je podrobným popisem kvalitativního výzkumu, který autorka provedla v několika věznicích v ČR, a zároveň prezentací dvanácti pracovních listů pro podporu sebeúcty mladistvých odsouzených, které sama vytvořila a na základě reakcí respondentů následně upravila. V seznamu literatury je uvedeno více než 100 knižních titulů a podobné množství internetových zdrojů. Práce je doplněna deseti přílohami k teoretické části, 35 přílohami k praktické části (přepisy rozhovorů, vyplněné dotazníky, terénní poznámky) a kompletní sadou pracovních listů.

Forma

V prvé řadě je třeba ocenit pečlivost a metodickou důslednost, s jakou autorka ke své práci přistoupila. Je zde patrný její vhled do zkoumané problematiky, znalost vězeňského prostředí i osobní zaujetí pro zlepšení kvality působení na odsouzené. Zároveň se až úzkostlivě snaží prokázat oprávněnost svých názorů a návrhů pečlivým rozбором klíčových pojmů i prezentací velkého množství výzkumných materiálů v přílohách. Po formální stránce nelze textu nic zásadního vytknout, jazyk je vyspělý a srozumitelný, množství překlepů a pravopisných chyb zanedbatelné. Jen není jasné, proč jsou přímé citace odlišeny jen kurzívou a nikoli tradičními uvozovkami, nebo proč poznámky pod čarou nezačínají vždy velkým písmenem. Poněkud rušivě také působí opakované užívání hovorového výrazu „kluci“ pro označení mladistvých odsouzených.

Obsah

Z obsahového hlediska bych rád upozornil na otázku, které považuji za diskutabilní. Ve výkladu pojmu sebeúcty se autorka téměř výhradně ztotožňuje s názorem, že jedinec může mít buď zdravou sebeúctu, nebo narušenou, čímž se míní „nízká, snížená, nezdravá, nedostatečná“ (s. 20). Vychází tedy z předpokladu, že kriminální jednání je důsledkem nedostatečné sebeúcty, a hledá cesty, jak ji zvýšit. Tento předpoklad považuje za natolik samozřejmý, že v praktické části ani nezjišťuje, jakou sebeúctu klienti skutečně mají, ale hned hledá, co dělat pro její zvýšení. Jen na s. 29 se zmiňuje také

o opačné možnosti, že totiž antisociální chování může být důsledkem nepřiměřeně vysoké sebeúcty. To se shoduje také s mou zkušeností vězeňského kaplana, kdy se opakovaně setkávám s tím, že odsouzení považují své kriminální jednání za důkaz svých mimořádných kvalit. Pokud bychom počítali také s touto možností nezdravé sebeúcty, muselo by to pozměnit základní koncept celé práce: ve výzkumu by bylo třeba zkoumat, zda sebeúcta respondentů je nedostatečná nebo naopak příliš vysoká, a podle toho volit odlišné metody k jejímu ovlivnění.

Jinou otázkou k diskusi je náboženský rozměr práce s odsouzenými. Na s. 97 autorka sděluje jako své předporozumění názor, že „uzdravení narušené sebeúcty některých lidí není s výhradním využitím sekulárních zdrojů a prostředků možné“. Jistě lze souhlasit s tím, že „sebeúcta má duchovní rozměr“ a že ji lze „aktivně posílit rozvojem duchovní složky“. Otázka je, zda jde o podmínku nezbytnou, a zda lze ztotožňovat spiritualitu (obecná lidská schopnost, kterou není třeba ztotožňovat s vírou v osobního Boha či náboženským systémem) s náboženstvím (konkrétní historicky vytvořený dogmatický a institucionální systém), jak to v textu opakovaně vyznívá. Autorka počítá právě s náboženstvím jako se samozřejmostí (kap. 1.3, 2.3, velká část textů v pracovních listech), ač sama připouští v pozn. 90, že zájem o ně projevuje 10-20% odsouzených (podle zkušenosti většiny kaplanů je to spíše 5-10%). Naopak ve vězeňském prostředí panuje většinově mnohem silnější a agresivnější odpor ke všemu náboženskému než v běžné společnosti. Pokud bychom tuto zkušenost převedli na skupinu mladistvých odsouzených, pak bychom mohli počítat nanejvýš s pěti až deseti zájemci v rámci celé ČR, kteří by byli ochotni s nábožensky zaměřenými materiály pracovat.

Poslední moje poznámka se týká metody přípravy pracovních listů: nemohu souhlasit s pouze „intuitivní“ volbou jednotlivých témat (s. 66), naopak se domnívám, že bylo možné a vhodné volit témata podle určitých předem stanovených kritérií. Pak by se (snad) nemohlo stát, že by mezi nimi chybělo to, které je pro sebeúctu mnoha odsouzených skutečně klíčové, totiž téma vlastní viny.

Závěr

Vzhledem k velmi svědomitému zpracování tématu a dobrému porozumění problematice vězeňského prostředí práci **doporučuji k obhajobě**. Navrhuji **hodnocení C**, neboť autorka příliš stavěla na svém předporozumění a intuici, místo aby udělala více pro skutečné pochopení psychologické a spirituální situace klientů. Podle toho by potom mohly mít větší dosah i praktické materiály.

Otázky k obhajobě

1. Jak souvisí sebeúcta s pokorou – jako životním postojem a křesťanskou ctností? Je možné podporovat u klientů sebeúctu a zároveň pokoru?
2. Jaká racionální kritéria byste zvolila pro výběr témat pracovních listů, pokud byste chtěla postupovat méně intuitivně? A jak by potom vypadal seznam témat?

V Teplicích 8. 9. 2018

Mgr. Michael Martinek, Th.D.